

Forum Cezara z ruinami świątyni Venus Genetrix w głębi. Zespół ukończony przez Augusta był wielokrotnie później odnawiany i przebudowywany

MIROSŁAW BARWIK

RZYM CEZARA

Mimo że majestat cesarskiej władzy przeminął bezpowrotnie wraz z dymem unoszącym się z pogrzebowych stosów, Rzym wciąż opromieniony jest blaskiem dokonań wielkich wodzów i cesarzy. Półtora tysiąca lat od upadku Imperium Rzymskiego miasto nad Tybrem wciąż obfituje w niezliczone pamiątki przeszłości. Jest to jedno z tych nielicznych miejsc na świecie, gdzie bez trudu można przekroczyć próg czasu i podążać śladami wielkich postaci starożytności.

Tę niezwykłą podróż przez wieki rozpocząć należy na Forum Romanum, które było sercem Rzymskiego Imperium. Tutaj w czasach najdawniejszych odbywały się zgromadzenia ludu rzymskiego, tu decydowano o losach ówczesnego świata. W świątyni poświęconej Saturnowi znajdował się skarbiec państwa rzymskiego, zaś w pobliskim więzieniu „Mamertyńskim” posyłano na śmierć wodzów i królów podbitych ludów, których wcześniej

ku ucieście pospólstwa wleczono zakutych w łańcuchy, w tryumfalnym pochodzie przez ulice miasta. Niechlubną śmierć w lochach więziennych znaleźli tutaj i król numidyjski Jugurta, i waleczny Wercyngetoryks, przywódca Galów. Gdy pokonany wódz oddawał swe ostatnie tchnienie, zwycięzca wstępował tryumfalnie na szczyt Kapitolu, by na ołtarzu ustawionym przed świątynią Jowisza Największego Najlepszego złożyć dziękczynne ofiary.

Pozostałości mównicy zbudowanej przez Augusta oraz trybuna (po prawej), z której Antoniusz przemawiał nad ciałem Cezara

W czasach Juliusza Cezara rzymskie Forum było już jednak zbyt małe wobec potrzeb wciąż rozrastającego się imperium, które sięgnęło ku krańcom śródziemnomorskiego świata. Nie bez znaczenia było również to, że Cezar pragnął przydać świetności miastu, które na tle wielkich metropolii hellenistycznego Wschodu prezentowało się wówczas raczej skromnie.

Plany budowlane Cezara zakrojone były na szeroką skalę. W 54 roku p.n.e. rozpoczęły się prace na terenie nowego forum, położonego nieco na północ od starożytnego Forum Romanum. Prace finansowano z łupów wojennych zagarniętych w Galii. Koszty całego przedsięwzięcia były bardzo wysokie, skoro tylko wykupienie terenu pochłonęło sumę przekraczającą milion sestercji. Centralnym elementem nowego założenia była świątynia Venus Rodzicielki (Venus Genetrix), opiekunki rodu julijskiego. Cezar ślubował jej wzniesienie w noc poprzedzającą bitwę pod Farsalos (48 r. p.n.e.), która zakończyła się klęską Pompejusza. Dwa lata później świątynia została poświęcona, choć jej budowę ukończono ostatecznie za panowania Augusta. Cezar nie szczędził środków, aby sanktuarium to uzyskało należytą oprawę. Ozdobił świątynię licznymi dziełami sztuki, wśród których znalazły się obrazy Timomachosa z Bizancjonem oraz złoty posąg Kleopatry. W świątyni przechowywano również cenne klejnoty, jako że Cezar był namiętnym zbieraczem szlachetnych kamieni i pereł. Na uwagę zasługiwał zwłaszcza pancerz wykonany z pereł sprowadzonych z Brytanii.

Largo di Torre Argentina, pozostałości świątyń z czasów republiki. Nieopodal tego miejsca zamordowano Juliusza Cezara

Gdy spłonął budynek senatu, stara Curia Hostilia, Cezar podjął decyzję o budowie nowej siedziby senatu, pomiędzy starym i nowym forum. Również ta budowla ukończona została przez Augusta, podobnie jak Basilica Julia, która miała być miejscem posiedzeń kolegium sędziowskiego zajmującego się sprawami spadkowymi. Nieopodal wznosił Cezar nową mównicę, do budowy której użyto barwnych marmurów sprowadzonych z Chios i Teos. Dzieło to miało jednak krótki żywot, przysłonięte niebawem przez mównicę Augusta, ozdobioną zgodnie z rzymskim zwyczajem dziobami nieprzyjacielskich okrętów. Cezar zamierzał wzniesić w Rzymie jeszcze inne budowle. Snuł plany o budowie wielkiej świątyni Marsa oraz olbrzymiego kamiennego teatru, który miał przyćmić zbudowany wcześniej teatr Pompejusza. Pragnął oddać na użytek publiczny doskonale zaopatrzoną bibliotekę grecką i łacińską, powierzając zakup książek Markowi Warronowi, największemu erudycie swoich czasów. Realizację tych projektów uniemożliwiła jednak śmierć dyktatora.

Na Largo di Torre Argentina zobaczyć można skromne ruiny świątyń z okresu republiki, poza którymi rysują się niewyraźne pozostałości portyku Pompejusza, wiodącego niegdyś do sali, w której odbywały się posiedzenia senatu. To tutaj w marcowe przedpołudnie 15 marca 44 r. p.n.e. zamordowano Cezara. Kilka dni później zwłoki przeniesiono na łóżo z kości słoniowej na Forum Romanum, gdzie złożone zostały przed mównicą w zdobionej złotem kapliczce wzorowanej na świątyni Wenus Rodzicielki. U wezwłowania umieszczono skrławioną

szatę, którą Cezar miał na sobie w dniu śmierci. Nad ciałem ojca ojczyzny Antoniusz odczytał jego testament i wygłosił płomienną mowę. Tłum poruszony przemówieniem wznosił stos pogrzebowy w pobliżu Regia, tradycyjnej siedziby najwyższego kapłana (*pontifex maximus*), który to urząd Cezar pełnił za życia. Zniesiono wszystko, co nadawało się do spalenia, suche gałęzie, a nawet ławy i siedzenia sędziowskie z pobliskiej bazyliki. Trębacz i aktorzy, którzy mieli uświetnić uroczystości pogrzebowe, rzucili na stos swoje ceremonialne szaty, kobiety wrzucały do ognia ozdoby, zaś weterani legionów Cezara zbroje i broń.

Tam, gdzie spalono zwłoki, zbudowano później świątynię Boskiego Juliusza, miejsce kultu ubóstwianego Cezara. Świątynia przetrwała do schyłku antyku.

W XVI w. rozebrano jednak to, co z niej jeszcze pozostało, wykorzystując materiał przy wznoszeniu licznie powstających papieskich budowli. Do dzisiaj niewiele ostało się z tego wspaniałego niegdyś sanktuarium, a można by rzec, że to, co pozostało, w niczym nie zasługuje na uwagę. Na resztkach ołtarza wzniesionego na miejscu stosu pogrzebowego zawsze jednak leżą świeże kwiaty – zadziwiający wyraz pamięci, a zarazem trwałości mitu osnutego wokół postaci wielkiego zdobywcy i męża stanu. Spoglądając ku północno-zachodniemu krańcowi Forum, z miejsca tego dostrzec można pozostałości trybuny, z której Antoniusz przemawiał nad ciałem zabitego dyktatora. Oto sceneria wydarzeń przedstawionych z niezrównanym dramatyzmem przez Szekspira.

Wezwanie do zemsty rzucone owego dnia wobec tłumu zgromadzonego na forum dwa lata później znalazło tragiczny finał na równinach Filippi w dalekiej Macedonii, gdzie śmierć znalazły tysiące rzymskich legionistów oraz Kasjusz i Brutus, zabójcy dyktatora. Oktawian August, zwycięski spadkobierca i następcą Cezara, ślubował wówczas wzniesienie świątyni ku czci Marsa Mściciela (Mars Ultor). Stała ona niebawem w Rzymie, na nowo wybudowanym Forum Augusta. I choć dzisiaj zachowało się z niej tylko kilka majestatycznych kolumn, stanowi jeszcze jedno świadectwo wielkiej historii starożytnego Rzymu. ■

Forum Romanum. W centrum widoczne są ruiny świątyni Boskiego Juliusza zbudowanej w miejscu, gdzie dokonano kremacji zwłok Cezara. Nieopodal (w głębi) znajdowała się siedziba Cezara jako najwyższego kapłana